

Archeologienota

Peer, Agnetendal (Kloosterstraat – Zuidervest)

Programma van maatregelen

2016L294

HAAST, *Historisch en Archeologisch Advies, Studies en Toegepast onderzoek*

Rik van de Konijnenburg, Grauwe Torenwal 6/00/1, B-3960 Bree (BE) - Mob. 0496 209 018 - e-mail: rik@konijnenburg.com

Haast-rapport 2017-15/ wettelijk depot: D/2017/12654/15

verwijzing: VAN DE KONIJNENBURG, R., (2017), Peer, Agnetendal (Kloosterstraat – Zuidervest) - Archeologienota met uitgesteld onderzoek, programma van maatregelen, HAAST-rapport 2017-15, Bree, D/2017/12654/15

© 2017 HAAST bvba, *Grauwe Torenwal 6/00/1, B-3960 Bree*

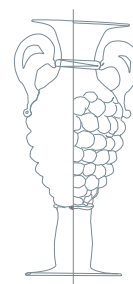
Foto's: HAAST – Rik vd Konijnenburg (tenzij anders vermeld)

Tekeningen: HAAST (tenzij anders vermeld)

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de uitgever.

Wettelijk depot: D/2017/12654/15

Copyright reserved. No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without the permission from the publisher.

COVERFOTO: Het terrein gesitueerd op de Ferrariskaart (bron: www.geopunt.be)

INHOUD

Programma van maatregelen uitgesteld vooronderzoek	
1. Administratieve gegevens	4
2. Aanleiding van het vooronderzoek	5
3. Resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem	19
4. Gemotiveerd advies	23
5. Bibliografie	27

1. Administratieve gegevens

Projectcode: 2016L294

nummer wettelijk depot: D/2017/12654/15

naam en erkenningsnummer archeoloog: Rik van de Konijnenburg,
OE/ERK/Archeoloog/2015/00041, Grauwe Torenwal 6/00/1 – 3960 Bree

naam en adres van de opdrachtgever: Inrichtende Macht Agnetencollege
Secundair Onderwijs VZW Peer, Collegelaan 24 - 3990 Peer (contactpersoon:
Jos Schrooten, Achelmansstraat 33, 3990 Peer)

locatiegegevens:

provincie: Limburg

gemeente: Peer

deelgemeente: Peer

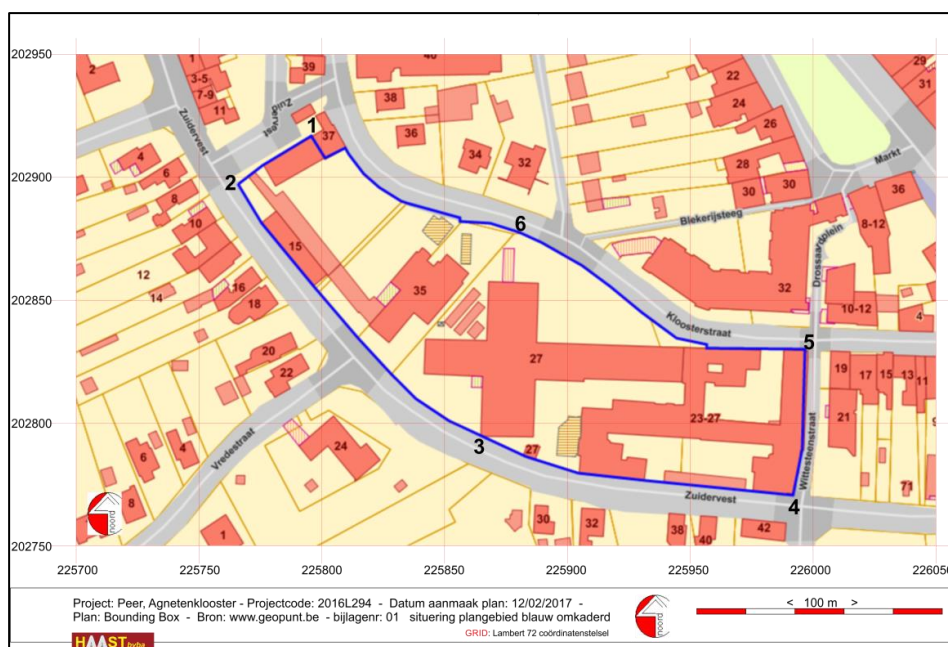
adres: Kloosterstraat - Zuidervest (centrum van de stad)

toponiem: Peer-centrum

bounding box:

De xy-coördinaten (stelsel Lambert72):

Nr	X	Y
1	225795.710	202966.740
2	225766.000	202946.830
3	225866.500	202845.712
4	225994.801	202824.072
5	225999.691	202882.413
6	225881.427	202928.537

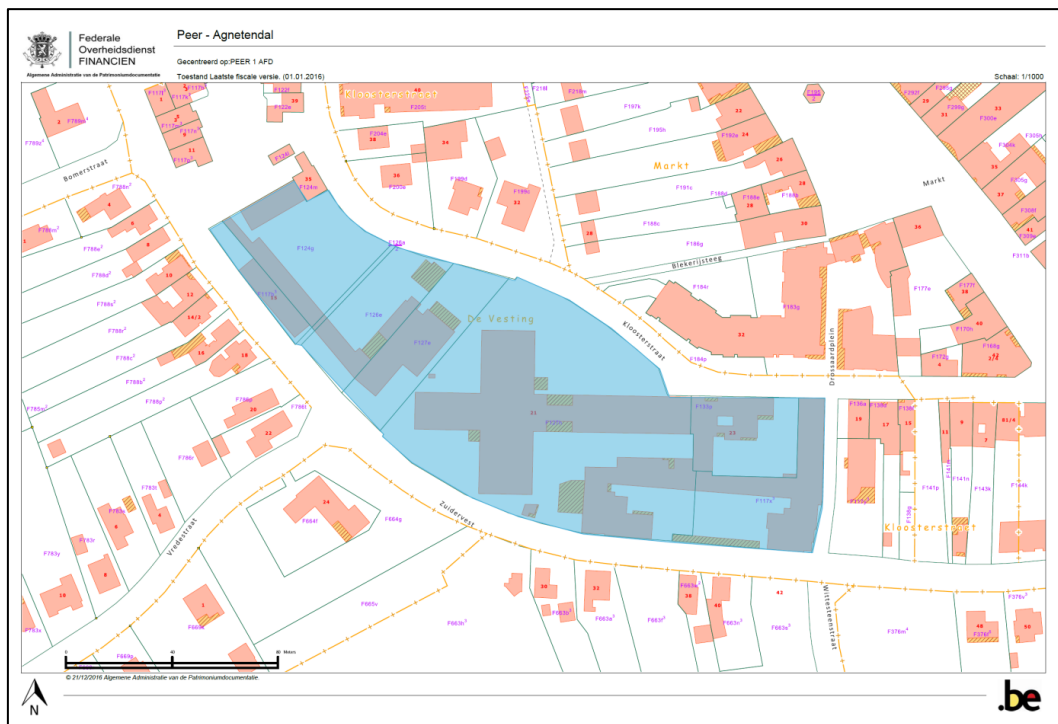

Afbeelding1: Bounding Box

Kadastrale gegevens en plan met afbakening

Het projectgebied ligt in het centrum van de stad Peer en beslaat 8 kadastrale percelen:

Perceel: PEER Afdeling 1, sectie F	Oppervlakte in m ²
124g	1783,32
117b3	422,76
126/02	75,43
126e	1316,19
127e	1429,59
127h	7848,00
133p	1222,31
117x3	1645,86
Totale oppervlakte	15743,46 m ²

Afbeelding 2: Kadastraal uittreksel 01/01/2016

2. Aanleiding van het vooronderzoek

Deze archeologienota werd opgemaakt in functie van de aanvraag van een stedenbouwkundige vergunning tot slopen van de bestaande gebouwen en verhardingen.

Een stedenbouwkundige vergunning **is niet nodig** voor¹:

- slopen of verwijderen van zaken waarvan de plaatsing vrijgesteld is van vergunning
- volledige afbraak van een vrijstaand bouwwerk of constructie, voor zover dit niet
 - opgenomen is in de inventaris van bouwkundig erfgoed,
 - groter is dan 100 vierkante meter,
 - een bijzonder belang heeft voor de kwaliteit van de leefomgeving, een volkskundige, historische of esthetische waarde heeft, als referentie dient voor de bevolking van een

¹ <https://www.ruimtelijkeordening.be/NL/Beleid/Vergunning/Werken-aan-en-rond-de-woning/Slopen>

buurt of wijk, of bijdraagt tot het gevoel van een plaatselijke bevolking tot een bepaalde plek te behoren, zoals: fonteinen, kiosken, pompen, putten, kruisen, calvaries, veldkapellen, standbeelden, wegwijzers, schandpalen, grenspalen, mijlpalen, lantaarnpalen, uurwerken, klokkenspelen, zonnewijzers, hekkens, omheiningsmuren, luifels, graven, herkenningstekens van merkwaardige gebeurtenissen uit het verleden, balies, straatmeubilair, waterkunstwerkjes, bakhuizen, houtskeletbouw, koetshuizen, oranjerieën, priëlen, ijskelders;

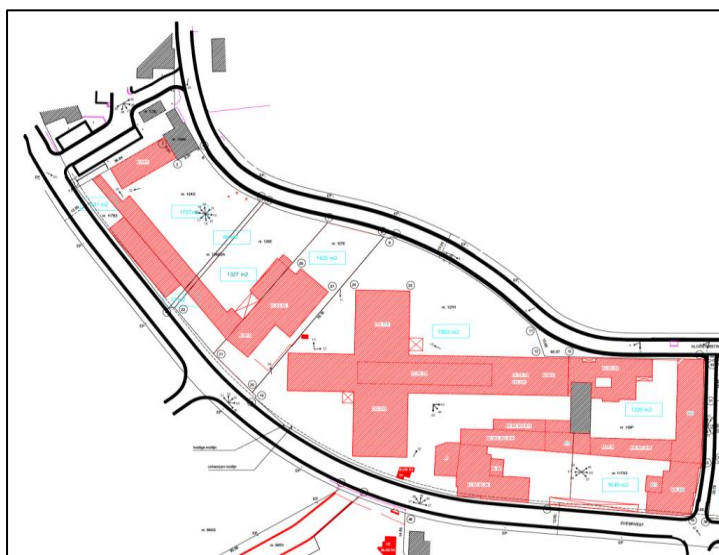
Als aan een van deze voorwaarden niet is voldaan, moet u wel een stedenbouwkundige vergunning aanvragen.

Aangezien de plaatsingen van de gebouwen niet vrijgesteld waren van vergunning, de te slopen constructies voorkomen op de vastgestelde inventaris van bouwkundig erfgoed (ID:80741² en 80669³), aangezien de oppervlakte groter is dan 100 m² (de totale terreinoppervlakte bedraagt 15.743,46 m²), is aan ten minste 3 van de gestelde voorwaarden voor vrijstelling van aanvraag van een stedenbouwkundige vergunning tot slopen niet voldaan en dient een stedenbouwkundige vergunning te worden aangevraagd.

Voor eventueel archeologisch veldonderzoek is het noodzaak de bestaande gebouwen, die ongeveer 50% van de totale oppervlakte van het projectgebied beslaan, af te breken tot op maaiveldhoogte en dienen de verhardingen, ongeveer heel het overige gedeelte van het terrein is verhard met asfalt en andere bestratingen, te worden verwijderd. Het opruimen van de verhardingen en het verder uitbreken van funderingen en vloeren van de bestaande gebouwen moet gebeuren onder toezicht van een archeoloog teneinde zo weinig mogelijk archeologische sporen te vernietigen of zelfs vernietigen.

Archeologisch veldwerk op het terrein kan pas uitgevoerd worden na het verkrijgen van een sloopvergunning voor de bestaande gebouwen en eventueel de stopzetting van de activiteiten in de gebouwen. Derhalve is uitstel van archeologisch veldwerk zowel juridisch als economisch gerechtvaardigd.

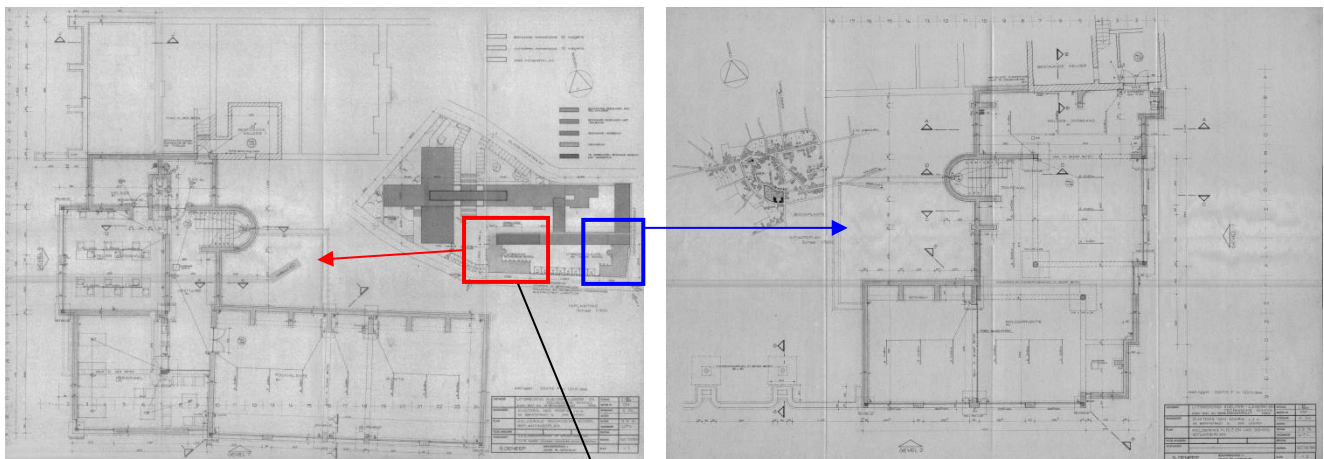
In eerste instantie wenst de eigenaar het volledige bestaande gebouwenbestand inclusief alle verhardingen op het terrein dus te slopen en te verwijderen om nadien een nieuwe wijk te creëren aan de zuidrand van de stad Peer, binnen de historische stadskern.

Afbeelding 3: afbraakplan zoals aangereikt door de projectontwikkelaar; alle te slopen gebouwen zijn in rood aangeduid.

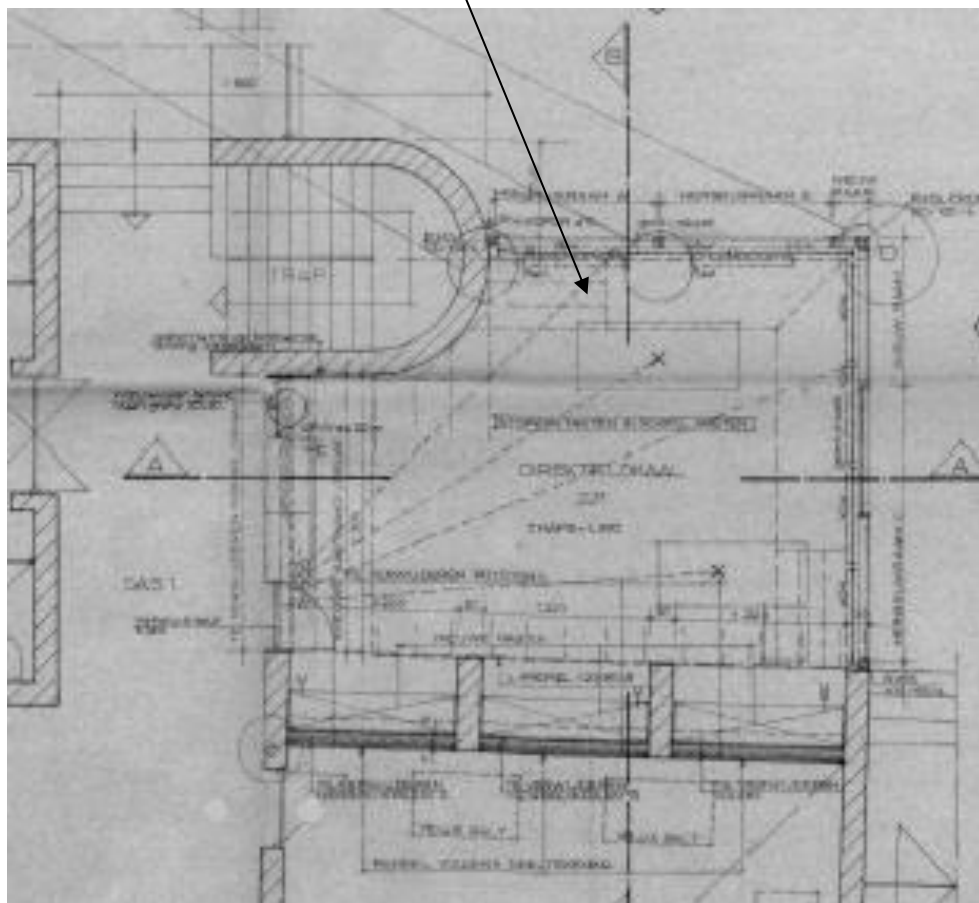
² AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: Agnetendal, *Inventaris Onroerend Erfgoed* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/80741> (geraadpleegd op 10 maart 2017).

³ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: Gemeentelijke jongensschool, *Inventaris Onroerend Erfgoed* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/80669> (geraadpleegd op 10 maart 2017).

Afbeelding 6: Kelderplannen van de gebouwen aan de Zuidervest met aanduiding van de situering van de twee kelders

De westelijke kelder op afbeelding 6 werd later nog uitgebreid.

Afbeelding 7: uitbreiding bestaande kelder

Afbeelding 8: Zicht op de vensters van de kelders van de gebouwen aan de Zuidervest

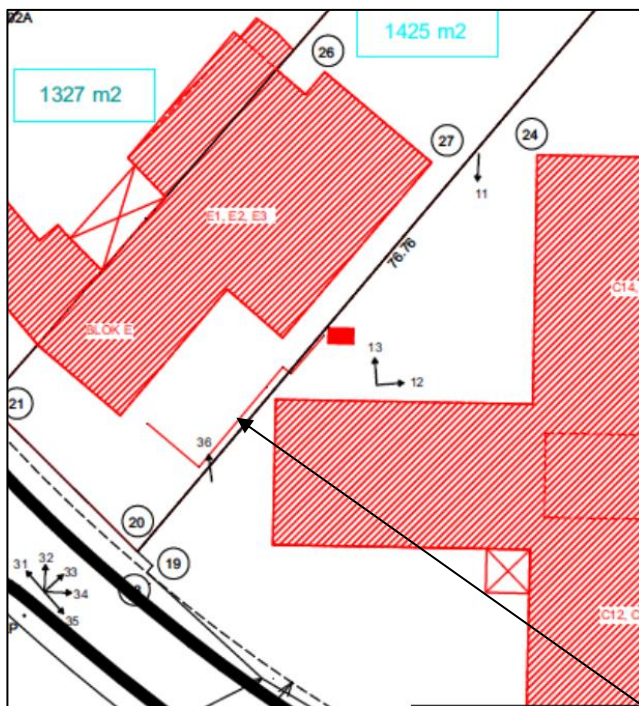
Tussen het kruisvormige gebouw en het ten westen ervan gelegen gebouw is een verticaal niveauverschil zichtbaar van ca. 60 cm. De scheiding wordt gemarkeerd door een betonnen muur. Die scheiding loopt van de Zuidervest tot bijna aan de Kloosterstraat en staat op het afbraakplan deels gemarkeerd als een rode lijn (afbeelding 11, detail uit het afbraakplan)

Aan de Kloosterstraat is een geleidelijke daling van het terrein merkbaar van oost naar west. De abrupte steile wand tussen de gebouwen wijst op een grondverzet in het verleden om het gebouw ten westen van de kruisvorm op een geëgaliseerd terrein te kunnen bouwen.

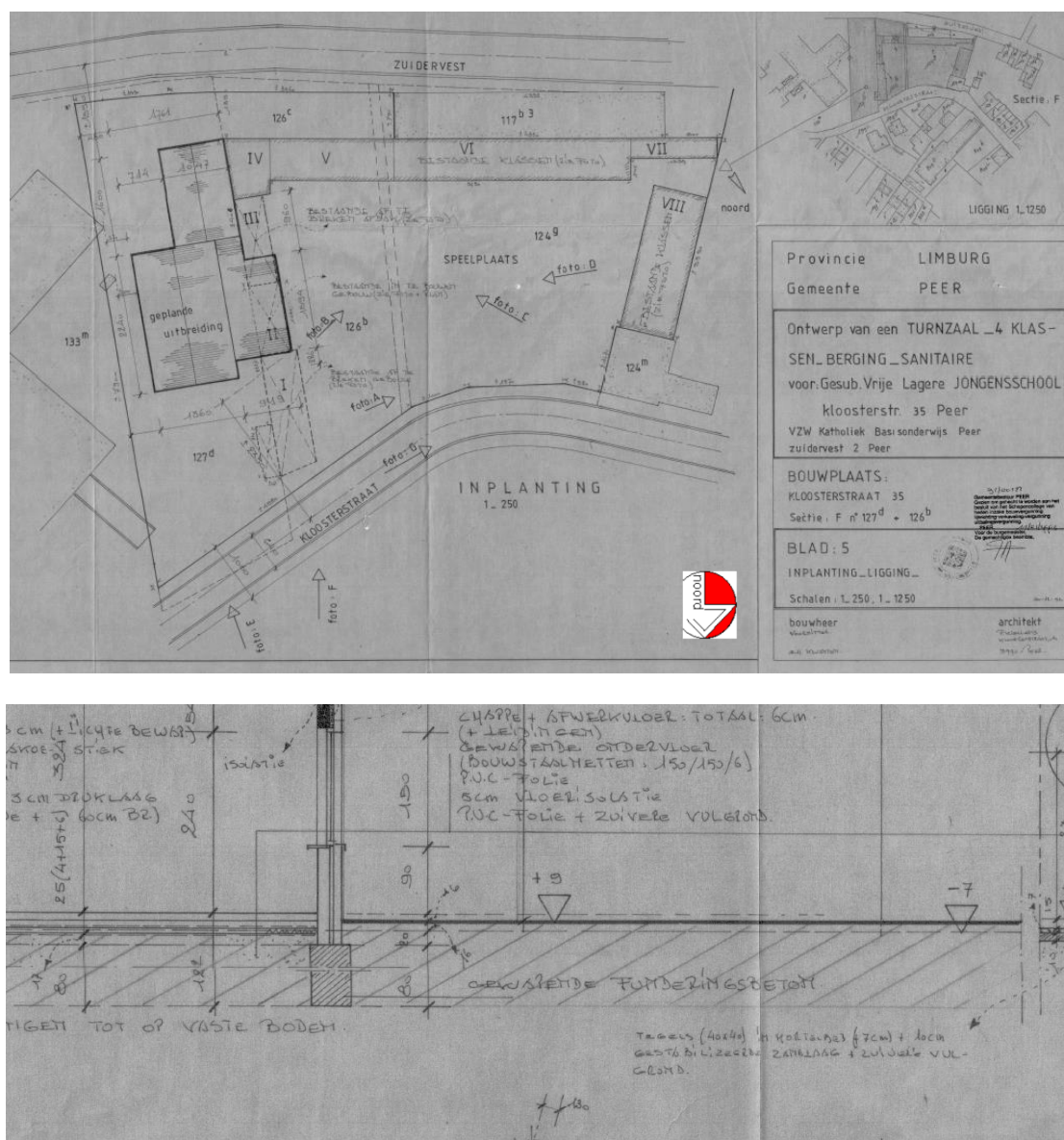

Afbeelding 9 - 10: niveauverschil tussen het kruisvormig gebouw en de westelijk ervan gelegen gebouwen met detail.

Afbeelding 11: detail uit het afbraakplan met een deel van de scheidingsmuur tussen de gebouwen (rode lijn).

Van het lager gelegen gebouw – de jongensschool, op afbeelding 11 aangeduid als blok E - zijn de funderings- en bouwplannen bewaard. Uit de funderingsplannen blijkt dat de funderingen in gewapend beton zijn en werden aangezet op de stabiele ondergrond en dat onder de binnenvloeren en de bestrating buiten een dik pakket gestabiliseerd zand werd aangebracht.

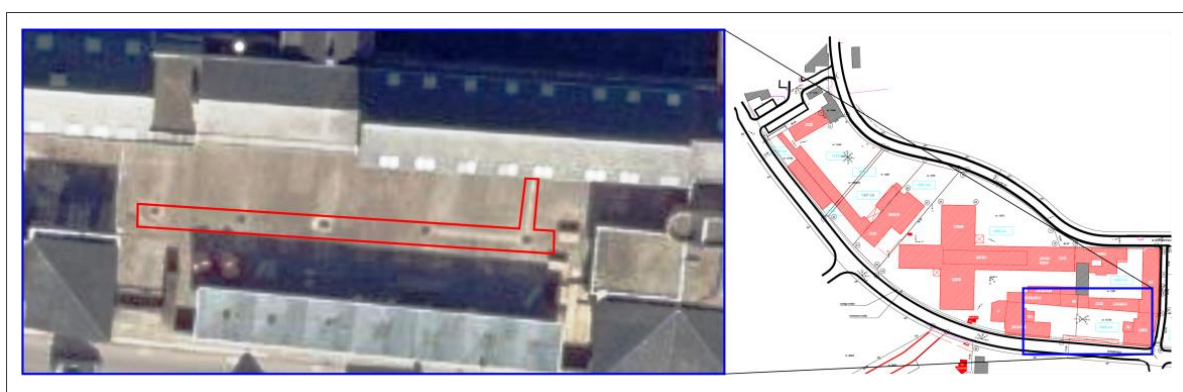

Afbeelding 12: situering en detail uit de funderingsplannen van de uitbreiding jongensschool.

Andere kelderplannen of bouwplannen uit het verleden zijn niet voorhanden, helaas. Maar op het terrein zijn nog andere sporen van bodemingrepen die gezorgd hebben voor een verstoring van de bodem en die, bij het uitbreken ervan, zullen zorgen voor extra bodemverstoringen. Zo loopt er op de kleine speelplaats aan de Zuidervest een brede riolering van west naar oost over het terrein met een noordzuid gerichte afvoer. Er zijn geen plannen of opmetingen van, enkel foto's.

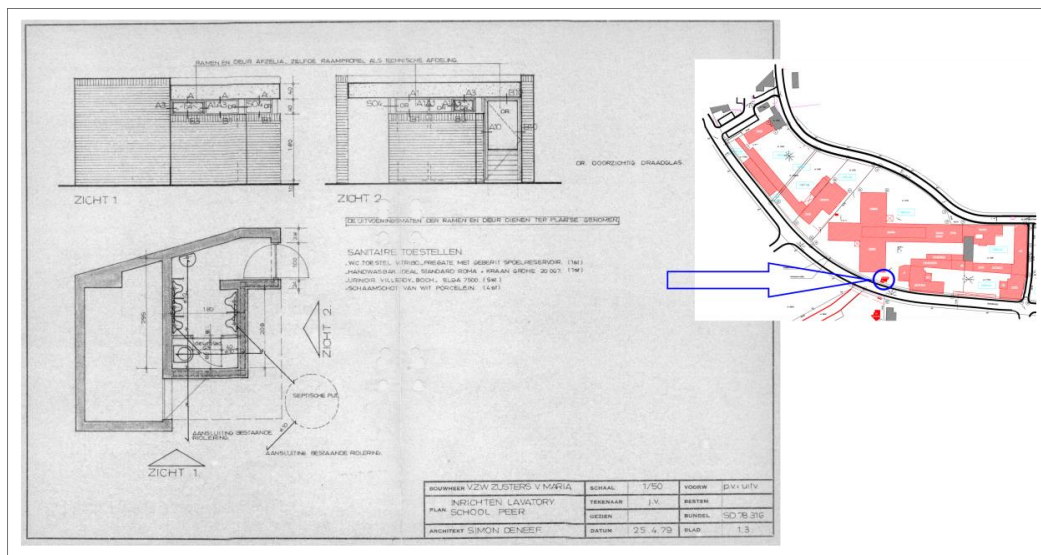

Afbeelding 13: een brede riolering over de speelplaats aan de Zuidervest

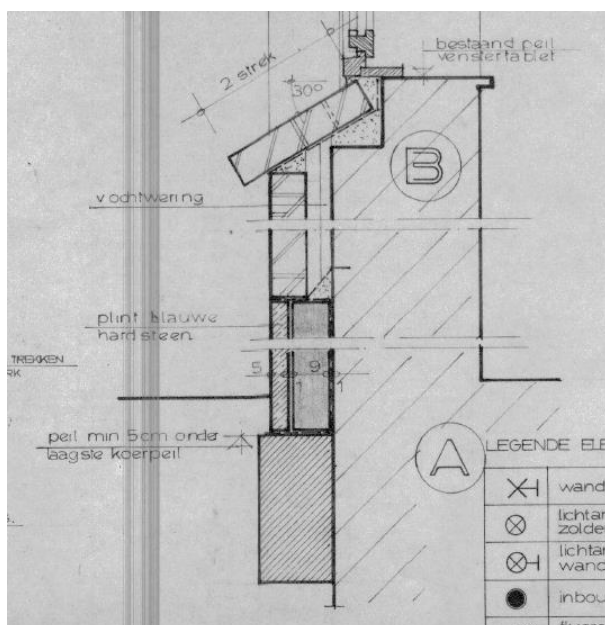
Afbeelding 14: situering van de riolering over de speelplaats en aanduiding op de luchtfoto uit 2015 (geopunt.be)

Bouw van een sanitair blok. Aan de Zuidervest werd in 1979, het bouwplan dateert van 25/04/1979, een sanitair blok gebouwd met aansluiting op een septische put en overslag naar de bestaande riolering.

Afbeelding 15: Bouwplan sanitair blok en situering binnen het projectgebied

Het oorspronkelijke klooster werd gesticht in 1438 en was een Franciscanessenklooster: *In 1340 bezat Peer reeds een hospitaal, geleid door religieuzen, die op een bepaald ogenblik de regel van de derde orde van Sint-Franciscus aannamen en die op 21 december 1438 van Jan van der Marck, heer van Peer, toestemming kregen om er een franciscanessenklooster, in de huidige Kloosterstraat, op te richten. In 1872 kwamen de eerste Zusters van Maria te Peer aan. In de gebouwen die nog recht stonden van het voormalige, circa 1430 gestichte Agnetenklooster in de Kloosterstraat richtten zij een bewaarschool en Franse school op, in 1942 uitgebreid met een huishoudschool en in 1959 met een afdeling Humaniora⁴.*

In 1982/1983 werd het nog bestaande deel van **het oude Agnetenklooster** gerenoveerd. Volgens een datum gevormd door ankerijzers tegen de oostgevel van het restant van dit klooster werd dit kloosterpand gebouwd in 1698. Tijdens de grondige renovatie in 1982/1983 werd de buitenmuur onderschoeid door de bestaande fundering te versterken met een betonnen “voorzetfundering” zoals blijkt uit één van de plannen voor de renovatie. Om dit te realiseren is rondom dit gebouw tenminste een sleuf van 1,5 m à 2 m breed gegraven om de fundering te kunnen verstevigen.

Afbeelding 16: detail uit het plan: herstellingswerken gevels en dak dd. 17.09.1982. op “min 5 cm onder het laagste koerpeil” werd een plint gemaakt om op gevelbreedte verder te werken.

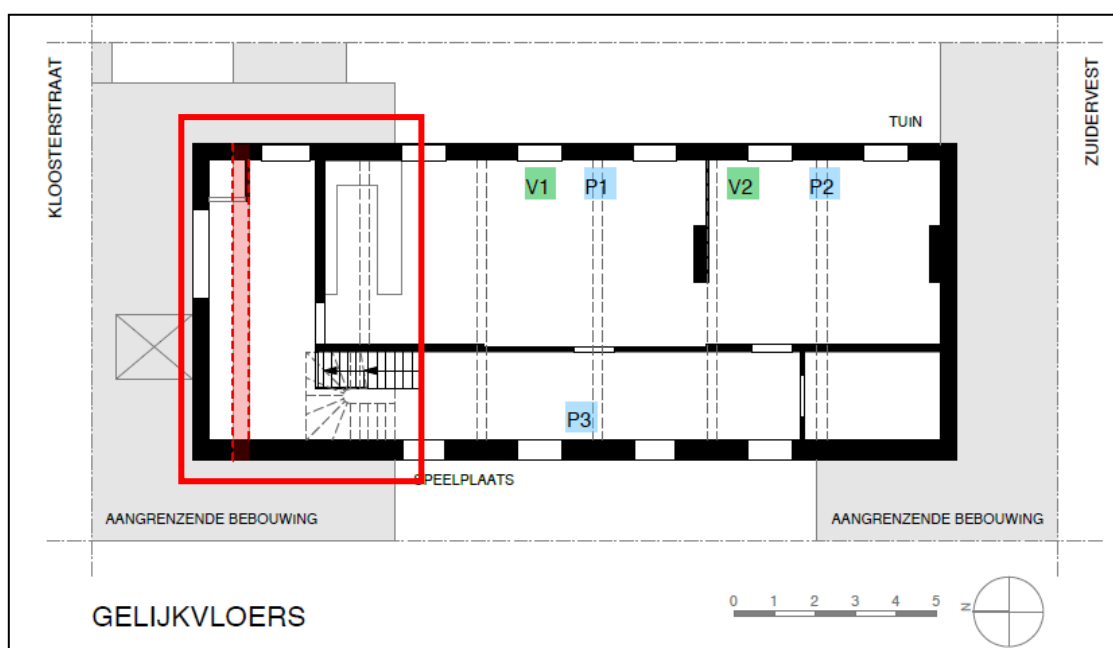
⁴ Pauwels D. 2005: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Provincie Limburg, Arrondissement Maaseik, Kanton Peer*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 19N3, Brussel - Turnhout.

Architectenbureau Team Vanmeer maakte in 2016 een waardebeoordeling⁵ van het restant van het oorspronkelijke Agnetenklooster dat zich nog binnen het projectgebied bevindt.

Afbeelding 17: situering van het kloostergebouw binnen de site

Enkel onder het noordelijk gedeelte van het gebouw blijkt een kelder te zitten.

Afbeelding 18: situering van de kelder, rood omkaderd.

Citaat uit het verslag over de waardebeoordeling met betrekking tot ondergrondse constructies:

Kelder :

⁵ FEXER, C. en FLORKIN, L., (2016), Peer – Agnetenklooster, waardebeoordeling, Team van Meer Architecten & co cvba Sint-Truidersteenweg 38 / 3500 Hasselt

Onder het noordelijke gedeelte van de leefruimte op het gelijkvloers bevindt zich een kelder met een bakstenen tongewelf.

Afbeelding 19: Kelder met tongewelf

In de zuidelijke wand van dit keldervertrek bevindt zich naast de huidige deuropening nog een dichtgemetselde deuropening met een spoor van duimgehengen. Gecombineerd met de uitwerking van het plafond ter plaatse van deze vroegere deuropening wijst dit erop dat dit een originele opening was, mogelijk naar een achterliggend keldervertrek of naar een keldertoegang (eerder aan te nemen aangezien in de 17de eeuw keldertoegangen bijna altijd van buitenaf gemaakt werden om binnen plaats te besparen).

Afbeelding 20: Dichtgemetselde deur en detail duimgehang

Onder de gang bevindt zich een kelder met bakstenen steekbooggewelf. In deze kelder bevindt zich ook de huidige, niet-originele toegang tot de kelder. Mogelijk dateert dit gedeelte van de kelder dan ook uit een latere fase.

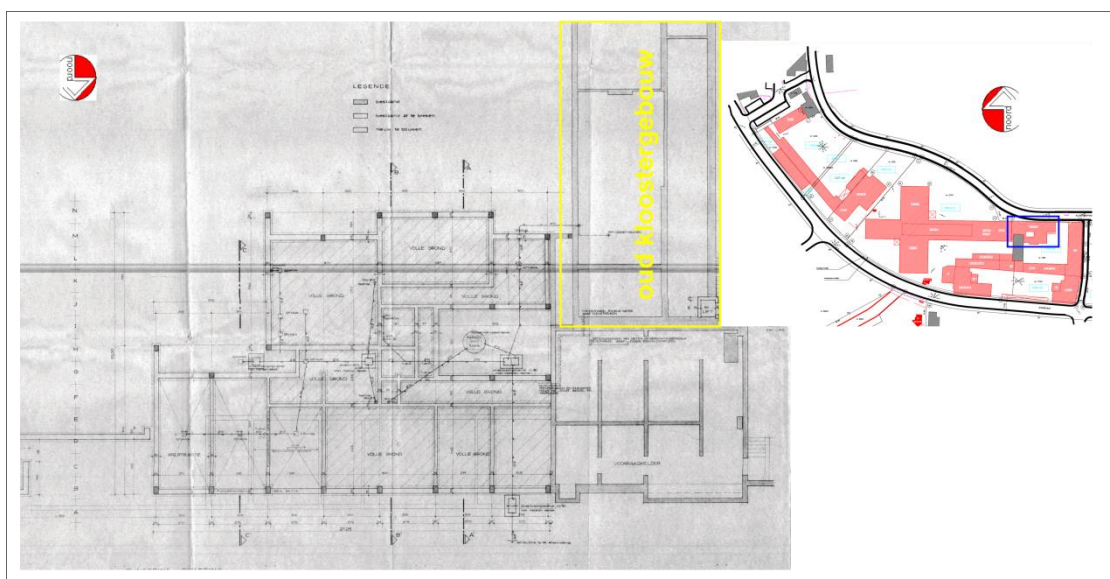
Afbeelding 21: Kelder met steekboogvormig baksteengewelf en keldertrap

Afbeelding 22: Kelder met vlak plafond

In de verbindingsruimte tussen beide kelders bestaat het plafond uit een vlak plafond. Minstens het dichtleggen van deze ruimte dateert bijgevolg uit een recente periode.

In 1972 werd aansluitend aan de noordzijde van het oude kloosterpand een nieuwbouw gezet met een patio. Delen van die nieuwbouw waren onderkelderd en centraal, in de patio, werd een septische put gebouwd met aansluitingen naar de verschillende rioleringen. Onder het gebouw is een klein stelsel van rioleringen aangebracht die op regelmatige afstand voorzien zijn van "onderzoekkamers".

Afbeelding 23: Kelderplan en situering gebouw uit 1972

Nog een aantal foto's van de staat waarin het terrein zich momenteel bevindt. Plaatselijk werden al enkele kleine stukjes klinkers uitgebroken en daaruit blijkt er onder de klinkerlaag een dikke laag gestabiliseerd zand ligt die rust op een pakket fijn bouwpuin. Het kon niet nagegaan worden, maar ongetwijfeld werd voor de aanleg van de bestrating en voor de constructie van het gebouw rechts op de foto (afbeelding 13) de hele teelaarde indien nog aanwezig op het terrein weg gegraven om te kunnen bouwen op een stabiele onderlaag.

Afbeelding 24: een reeks uitgebroken klinkers met op de achtergrond de betonnen scheidingswand waarvan eerder als sprake (afbeeldingen 9-11).

Afbeelding 25: een garagepoort naar de kelderruimten onder het kruisvormig gebouw

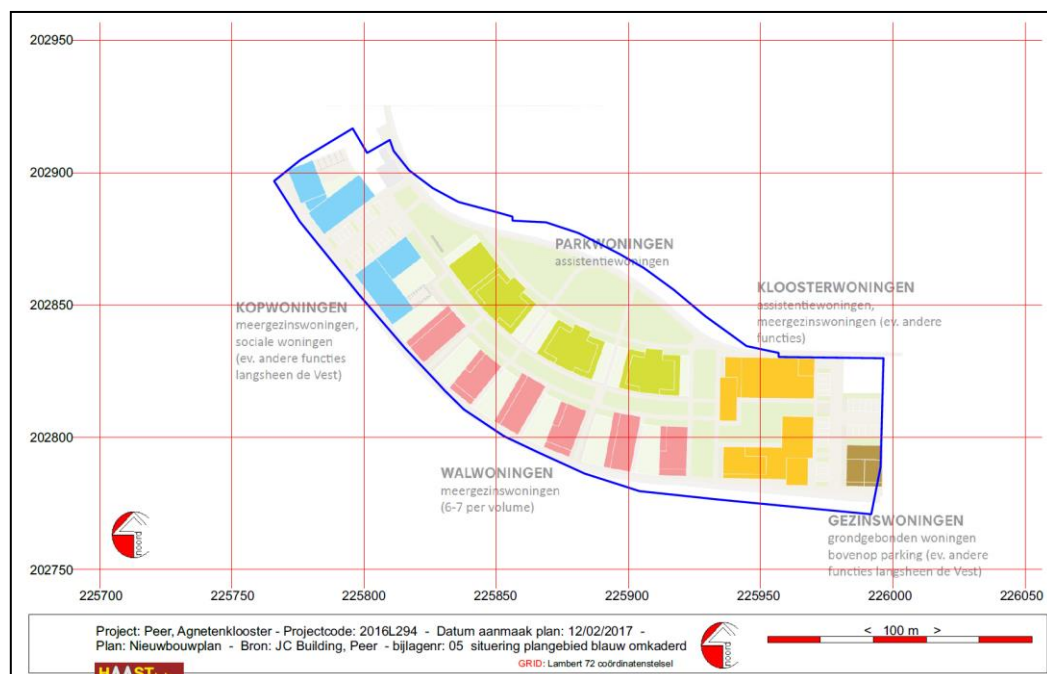
Afbeelding 26: de noordelijke speelplaats wordt momenteel gebruikt als werfplaats voor opslag van bouwmaterialen

Het Bouwprogramma:

De archeologienota is, gelet op het feit dat het terrein binnen de afgebakende archeologische zone Peer historische kern, een verplichte bijlage bij de aanvraag voor een stedenbouwkundige vergunning. De aan te vragen vergunning heeft echter enkel betrekking op de sloop van de bestaande gebouwen en het

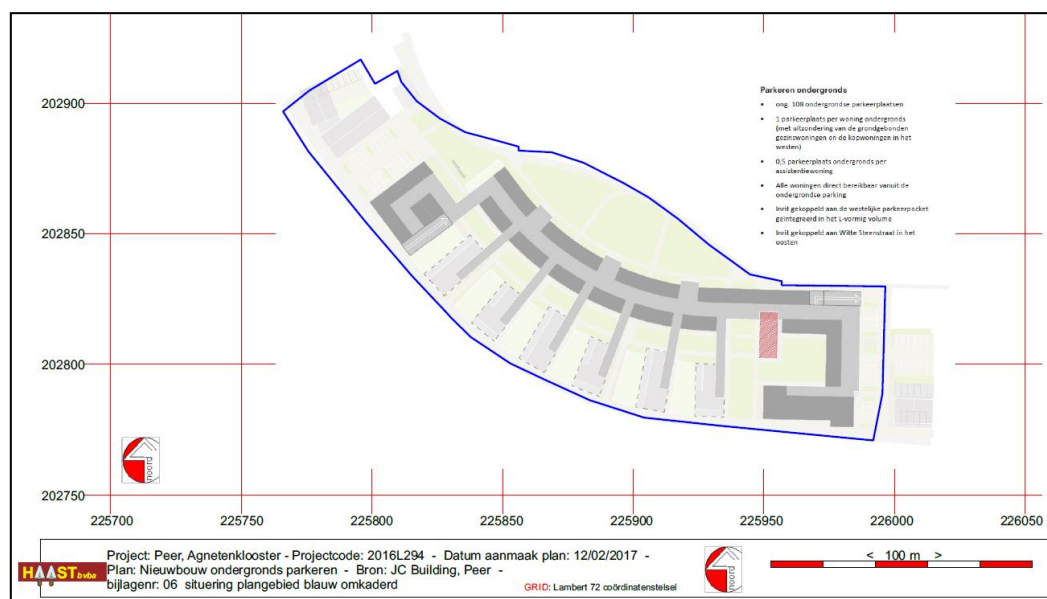
verwijderen van de verhardingen op het terrein. Van het toekomstige bouwprogramma bestaan nog geen gedetailleerde tekeningen, enkel schetsen met mogelijke invullingen voor het plangebied nadat de bestaande gebouwen gesloopt en de verhardingen uitgebroken zijn.

Het concept omvat 5 clusters van woningen: Parkwoningen, Kloosterwoningen waarbij het oorspronkelijke kloosterpand gerenoveerd en geïntegreerd wordt, Gezinswoningen, Walwoningen en Kopwoningen.

Afbeelding 27: conceptuele invulling van het projectgebied na sloop van de bestaande constructies

Bij het concept hoort ook een voorstel van kelderplan. De kelders zullen voor een deel met elkaar verbonden zijn in de vorm van een grote parkeergarage met bergingen en technische ruimtes. Er zijn nog geen detailplannen, maar aangenomen mag worden dat het vloerpeil van deze kelders op ca. -3.50 m onder het huidige maaiveld zal liggen, aanzet funderingen op -3.90 m mv.

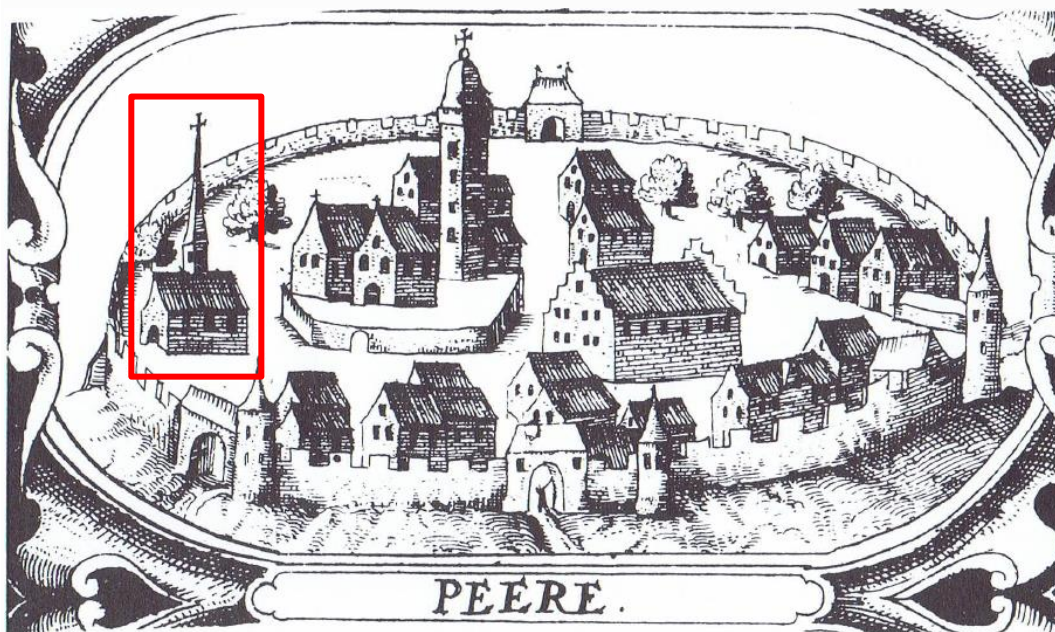
Afbeelding 28: conceptueel kelderplan met de nadruk op ondergronds parkeren.

3. Resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

Het heeft er alle schijn van dat het bodemarchief ernstig geroerd is in het verleden. Er is de aanwijzing uit de beschrijving uit de inventaris van het Agentschap Onroerend Erfgoed dat in het begin van de 19de eeuw grote delen van de gebouwen werden afgebroken: ***Kapel en andere gebouwen kwamen (na de confiscatie van de gebouwen in 1797) in het bezit van een Fransman, die ze bijna volledig liet afbreken. Na diens vertrek, ging de eigendom van de nog resterende delen over naar de regering, van wie de gemeente Peer ze kocht op 28 november 1821 en circa 1827 restaureerde om ze te laten dienen tot pastorie en kapelanie.***

Het klooster werd in de 15de eeuw gesticht. De oprichting van de eerste gebouwen gebeurde hoogst waarschijnlijk op een grote open ruimte binnen de historische kern van de stad Peer. Er zijn geen aanwijzingen te vinden over het afbreken van gebouwen om ruimte te creëren voor de bouw van een klooster, noch voor het aanleggen van een kloostertuin. De eerlijkheid gebied om te vermelden dat er geen bronnen zijn die – zoals het memorieboek van het klooster van O.-L.-V.-ter Riviere in Bree – bijna van dag tot dag beschrijving geven van de vordering van de bouw van het klooster.

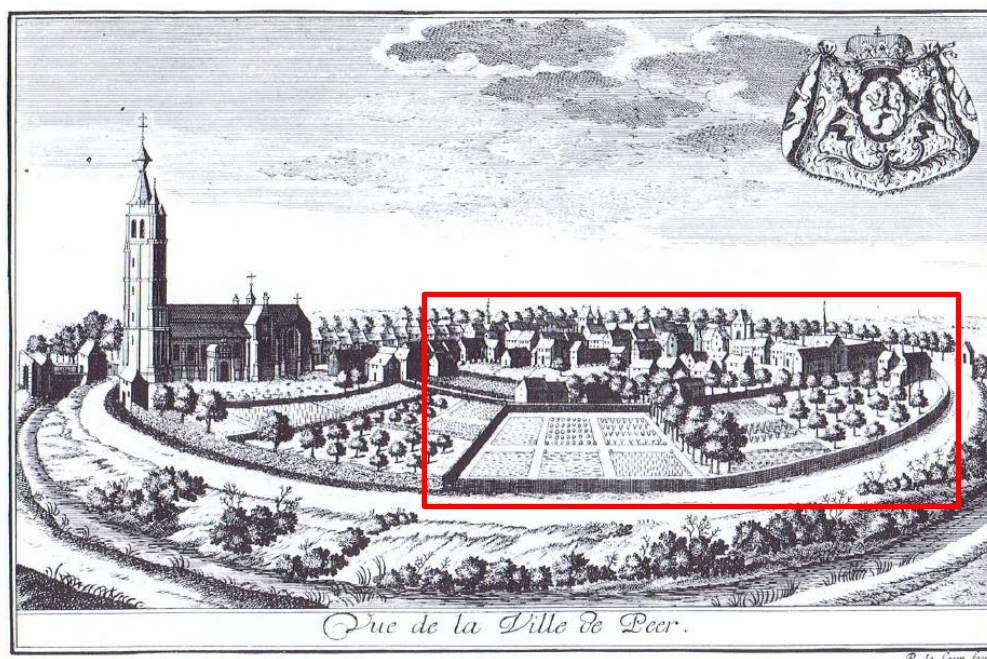
Dat het klooster gebouwd werd op een open plek is wel af te leiden uit de prent van Robert Péril uit ca. 1510, getekend ongeveer 70 jaar na de stichting van het klooster. Alhoewel moeilijk interpreteerbaar is centraal met de hoge toren de kerk ingetekend samen met de pastorie en de kerkhofmuur. Van het klooster van de Franciscanessen, links op de tekening binnen de stadsmuren, is enkel de kerk getekend. Achter de kerk richting de stadspoort ligt een grote open ruimte.

228. Afbeelding met titel "Peere". Ets van R. Peril, zestiende eeuw, 46 mm. op 81 mm. Geplakt in het zeventiende eeuwse handschrift van H. VAN DEN BERCH, L'estat de la sainte et noble cite, paijs, evesche et diocese de Liège.

Afbeelding 29: de prent van Robert Péril uit ca. 1510 (overgenomen uit: HERMANS, E., s.d., Limburg, gedrukte iconografie vóór 1900, uitgeverij Antiquariaat H. Van Veldeke, Hasselt.p.92. de kloosterkerk is rood omkaderd.)

Ook de prent van Remacle Leloup, getekend rond 1735 en gepubliceerd in 1744, toont achter de kloostergebouwen een uitgestrekte tuin, parallel aan de stadsgracht en opgedeeld in meerdere percelen met vlak achter de kloostergebouwen, ten westen ervan, een boomgaard. Het kloosterdomein is volledig ommuurd en rondom, buiten de kloostermuur loopt een pad parallel aan de stadsgracht.

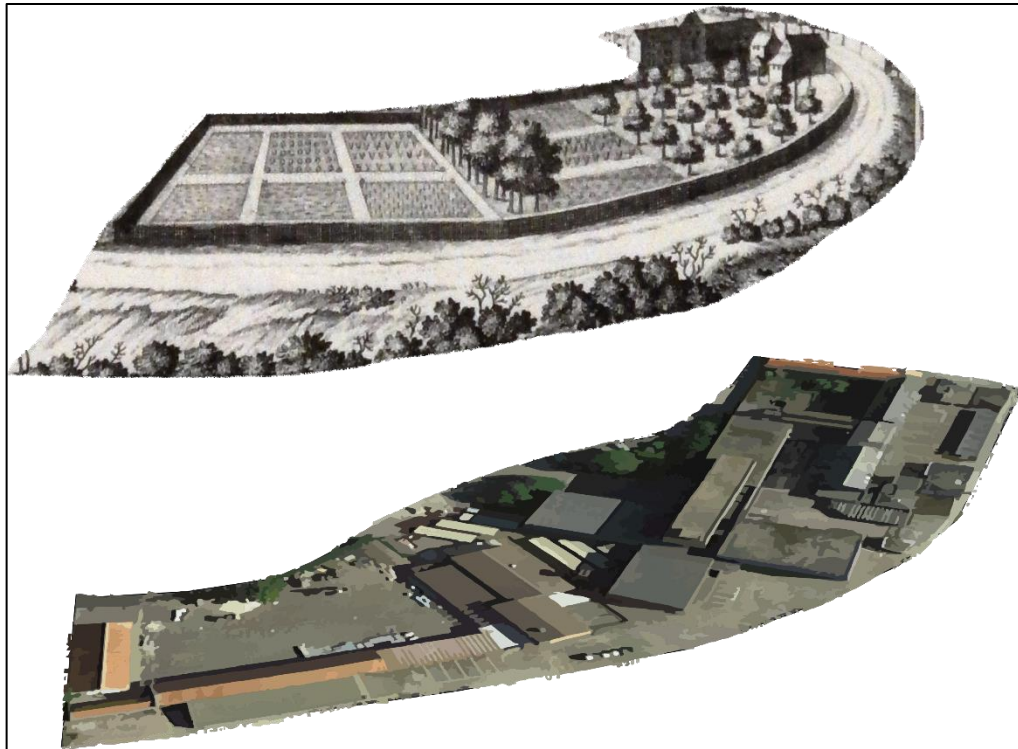

229. Afbeelding met titel "Vue de la ville de Peer". Gravure van R. Le Loup, 146 mm. op 225 mm. Verschenen in *Les Délices de païs de Liège ou description géographique, topographique et chorographique des monumens sacrés et profanes de cet évêché-principauté et de ses limites*. Luik, E. Kints, dl. IV, 1744 en in SAUMERY,

Afbeelding 30: prent van Remacle Leloup met zicht op het Franciscanessenklooster (overgenomen uit: HERMANS, E., s.d., Limburg, gedrukte iconografie vóór 1900, uitgeverij Antiquariaat H. Van Veldeke, Hasselt.p.93. de kloostergebouwen en kloostertuin zijn rood omkaderd.)

Vanaf 1872, wanneer de Zusters van Maria van Leuven het kloosterdomein in eigendom krijgen, raakt eerst geleidelijk en na WOII in snel tempo het domein bebouwd met schoolgebouwen. Op de plaats van de oude kloostergebouwen en met name onder meer de plaats waar de kloosterkerk stond, zijn in de 20ste eeuw zeer ingrijpende bouwwerken uitgevoerd inclusief kelderruimtes waardoor het bodemarchief verdwenen is. Niet alleen het bouwen van schoolgebouwen, ook het aanleggen van nutsleidingen (elektriciteit, water, riolering) en verhardingen voor speelplaatsen en parkeergelegenheden hebben een mogelijk ernstige impact gehad op het oorspronkelijk microreliëf, de topografie van het terrein en het bodemarchief, indien het al aanwezig was.

Om het verschil tussen de inname van het projectgebied in de 18de eeuw en nu nog duidelijker te maken hebben we het gebied zoals afgebeeld op de prent van Remacle Leloup (afbeelding 54) tegenover een screenshot geplaatst genomen van Google Earth, opnamedatum 25-09-2016.

Afbeelding 31: confrontatie van de ets van Remacle Leloup uit 1744 met de huidige situatie op het terrein.

Het tracé van de stadsgracht valt samen met de huidige straat Zuidervest. Binnen het projectgebied – cfrt ook de historische kaarten – liggen het tracé van het voetpad, *sentier n° 165*, en waarschijnlijk een deel van de oeverwal van de gracht. De gebouwen van het 15de-eeuwse klooster, en de uitbreidingen daarvan, concentreren zich aan de oostzijde van het projectgebied terwijl de westzijde, ongeveer 2/3de van het terrein, ingenomen werd door tuinen en boomgaarden.

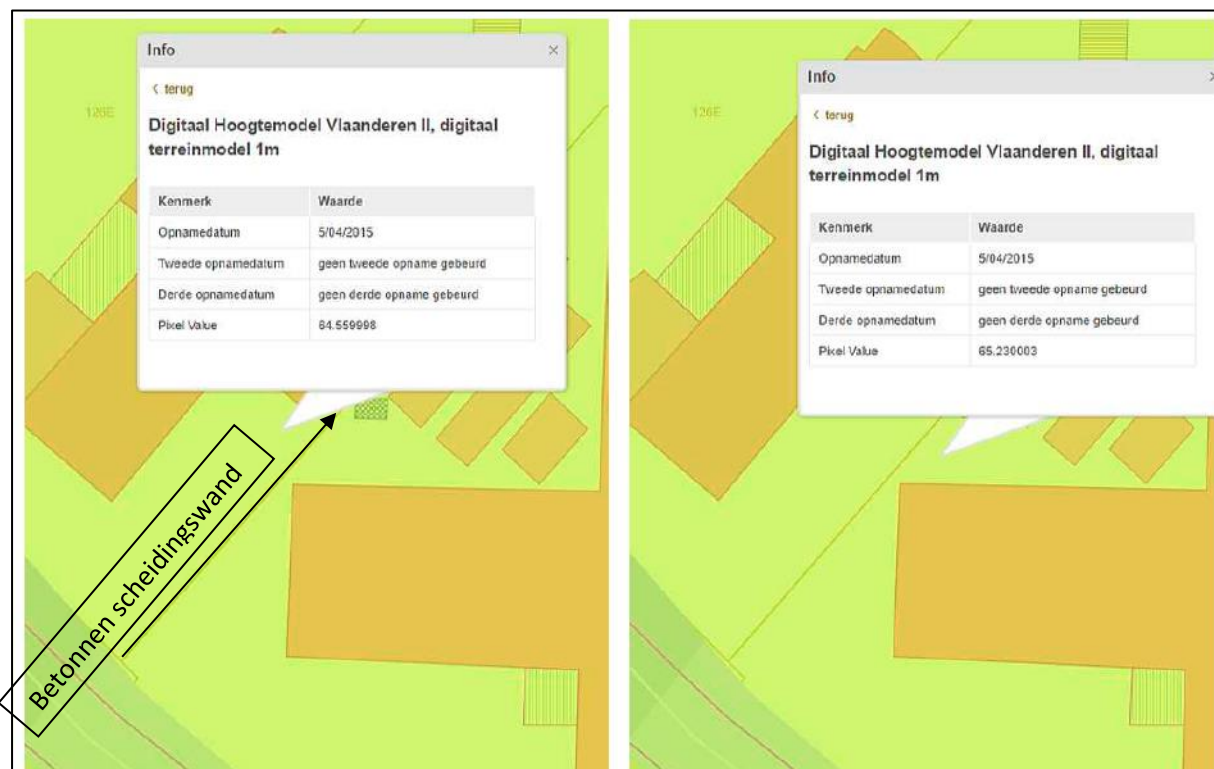
De kloostertuin en de plaats waar de kloostergebouwen stonden hadden waardevol archeologisch potentieel ook om vergelijkingen te kunnen maken met bijvoorbeeld het archeologisch onderzoek naar het contemporaine franciscanessenklooster van Onze-Lieve-Vrouw-ter-Riviere in Bree⁶. Maar de intensieve bouwwerken op het terrein in het kader van de ontwikkeling van het Agnetendal als scholencomplex en zelfs de waardebepaling door architectenbureau Vermeer over het kloosterrestant uit 1698 maken duidelijk dat het terrein verstoord is, tenminste toch grote delen. Van de kloosterkerk bijvoorbeeld is meer dan waarschijnlijk alles verdwenen, inclusief mogelijke begravingen die in het kerkgebouw plaatsvonden.

Anderzijds was de kloostertuin een open plek in de stad die vermoedelijk rond 1650 naar analogie met het franciscanessen klooster in Bree, ommuurd werd. Die open plek bleef bewaard tot na WOII

⁶ Cfrt onder meer: Van de KONIJNENBURG R., Opgravingen in het klooster O.-L.-V.-ter-Riviere in Bree, Het Ezendrópke – Tijdschrift van de Geschied- en Heemkundige kring Groot-Bree, 54, 2008, pp.33 – 36 - Van de KONIJNENBURG R., Opgravingen in het klooster O.-L.-V.-ter-Riviere in Bree, campagne 2008 - 2009, Het Ezendrópke – Tijdschrift van de Geschied- en Heemkundige kring Groot-Bree, 56, 2009, pp. 28 – 39 - Van de KONIJNENBURG R., Een verborgen klooster geborgen, Limburgs Erfgoed, 15, 1, 2010, p. 4 en Van de KONIJNENBURG R., Opgravingen in het klooster O.-L.-V.-ter-Riviere in Bree, campagne 2008 - 2009, Het Ezendrópke – Tijdschrift van de Geschied- en Heemkundige kring Groot-Bree, 57, 2010, pp. 34 - 41

maar werd dan geleidelijk ingenomen door diverse schoolgebouwen, verhardingen en lichte afgravingen/egalisaties zoals blijkt uit de foto's van het terrein, afbeeldingen 11 en 12.

Dat niveauverschil is zelfs meetbaar op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, digitaal terreinmodel 1 m waar per pixel het TAW-niveau geraadpleegd kan worden, aangeduid als *pixel-value*. Het niveau aan de westzijde van de betonnen scheidingswand ligt op +64,55 m TAW, aan de oostzijde ligt het niveau van de asfaltverharding op +62,23 m TAW; een niveauverschil van 68 cm.

Afbeelding 32: Het DHM Vlaanderen II geprojecteerd op het GRB met weergave van het TAW niveau.

Naar stratigrafische opbouw op het terrein zullen in het westelijk gedeelte misschien nog sporen te vinden zijn van de ontwikkeling van het klooster, eventueel met bijhorende beer- en waterputten. Maar precies daar heeft ook de meeste bouwactiviteit plaats gevonden doorheen de 20ste eeuw.

Op het gedeelte waar tuinen en boomgaarden aangelegd waren is de stratigrafische bodemopbouw mogelijk – zoals in het klooster van O.-L.-V.-ter Riviere in Bree – beperkt tot een begraven Ap-horizont waarop puin van de afbraak van de kloostergebouwen lag uitgestrooid en waarop later opnieuw een laag teelaarde ontstond. Het klooster werd immers gebouwd op een open plek binnen de stadsmuren waardoor het weinig waarschijnlijk is gebouwensporen aan te treffen uit voorafgaande fasen al kan dit niet helemaal uitgesloten worden.

Nadeel is dat een gedeelte van het westelijke terreindeel geëgaliseerd is, ook daar schoolgebouwen werden gebouwd en afgebroken en opnieuw gebouwd en ongeveer het volledige terrein buiten de gebouwen verhard werd met asfalt en beton.

De archeologische verwachting en potentieel op kennisvermeerdering is moet ons inzien daarmee laag ingeschat worden.

4. Gemotiveerd advies

Het slopen van de bestaande gebouwen en opbreken van de verhardingen op het terrein dienen vanaf het moment dat men op maaiveld niveau is archeologisch begeleid te worden en onmiddellijk aansluitend bij de sloopwerken worden een aantal profielputten gegraven om de stratigrafische opbouw en complexiteit van het terrein te onderzoeken. De resultaten van het stratigrafisch onderzoek zijn bepalend voor het mogelijke archeologische vervolgtraject.

De beschikbare methodes binnen een vooronderzoek zonder ingreep in de bodem, veldkartering, landschappelijk booronderzoek en geofysisch onderzoek zullen weinig of geen resultaten opleveren.

Geofysisch onderzoek spoort weliswaar anomalieën in de bodem op maar aangezien er geen structuren in harde materialen, baksteen, natuursteen, verwacht worden zal dit eerder moeilijk interpreteerbare sporen opleveren die enkel geïnterpreteerd of gedetermineerd kunnen worden door een ondersteunende ingreep in de bodem. Bovendien is deze methode duur en zullen de resultaten niet opwegen tegen de kosten.

Veldkartering: gelet op de bebouwing en quasi volledige verharding van het terrein is deze methode niet bruikbaar

Landschappelijk bodemonderzoek is wenselijk om na te gaan in hoeverre de oorspronkelijke bodemopbouw bewaard gebleven is, hetzij eventueel geschonden. Gelet op de verhardingen en gebouwen op het terrein gebeurt dit best door het aanleggen van een aantal profielputten aangezien de funderingen/onderlagen van de verhardingen boren onmogelijk maken. Het vervolgtraject is mede afhankelijk van de resultaten van dit booronderzoek.

Verkenkend/waarderend archeologisch booronderzoek: gelet op de bebouwing en quasi volledige verharding van het terrein is deze methode niet bruikbaar

Proefsleuven: afhankelijk van de resultaten van het landschappelijk proefputtenonderzoek kan een vervolgtraject geadviseerd worden om het terrein verder te onderzoeken doormiddel van proefsleuven van 2 m breed. De richting en inplanting van deze proefsleuven is mede afhankelijk van het landschappelijk bodemonderzoek en kan nu niet vastgelegd worden, ook omwille van de bebouwing op het terrein en de mogelijk ernstige verstoringen.

Vraagstelling en Onderzoeksdoelen

Het doel van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem in de vorm van landschappelijke proefputten is het leren kennen van de aardkundige opbouw en ontstaansgeschiedenis van de ondergrond, het landschap en het verkrijgen van indicaties die de ontwikkeling van de historische kern van de stad Peer doorheen de middeleeuwen kunnen documenteren. Door profielputten te graven kan ook de complexiteit van de bodemopbouw en de intactheid van de bodem en de aanwezigheid van verstoringen getoetst worden. Eventuele archeologische indicatoren aangetroffen in de profielkolommen kunnen bijkomende informatie geven over de te verwachten archeologische vondsten.

Voor het archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem door middel van landschappelijke profielputten worden volgende onderzoeksvragen opgesteld die beantwoord moeten worden:

- Wat is de bodemkundige opbouw van het terrein?
- Welke zijn de waargenomen horizonten in de bodem, beschrijving + duiding?

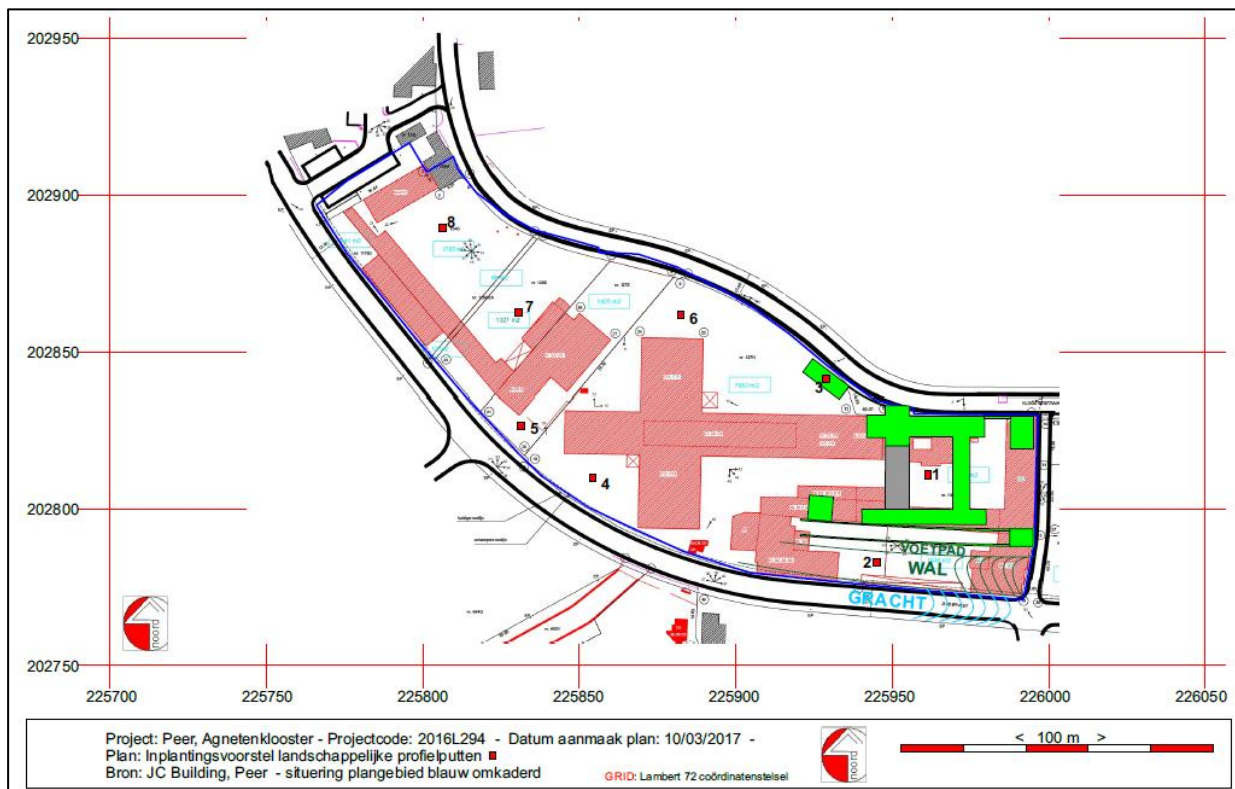
- Zijn er aanwijzingen voor een verstoorde ondergrond? Valt deze af te bakenen?
- Zijn er archeologische indicatoren aanwezig in de profielkolommen?
- Zijn er zones af te bakenen waar nog archeologisch erfgoed mag verwacht worden?

Onderzoeksstrategie, onderzoeksmethode & technieken

Onderzoeksmethode

Om de intacte staat van het bodemarchief te achterhalen is het noodzakelijk een **landschappelijk bodemonderzoek** uit te voeren. De landschappelijke profielputten dienen verspreid over het terrein aangelegd te worden om te bekijken of er goed bewaarde bodems aanwezig zijn op het terrein. Indien dit het geval is, dient er mogelijk een waarderend archeologisch proefsleuvenonderzoek plaats te vinden. Mogelijk gevolgd door een eventuele opgraving.

Het landschappelijk profielputtenonderzoek wordt uitgevoerd door verspreid over het terrein een aantal profielputten aan te leggen van 2 x 2 m grootte in oppervlak en waarvan de diepte minstens tot 50 cm reikt in de ongeroerde C-horizont. met een voldoende aantal om de bodemkundige situatie te begrijpen (een minimum van 10 boringen per hectare). Tijdens dit onderzoek staat het vrij aan de leidend archeoloog/veldwerkleider om meer profielputten aan te leggen indien dit nodig is voor een goed begrip van de bodemopbouw.

Afbeelding 33: Voorstel inplanting 8 landschappelijke proefputten

Motivatie van de inplanting van de 8 proefputten:

Proefput 1: hier bevindt zich de binnentuin van het voormalige kloostercomplex, mogelijk zijn er nog sporen van de bouw(werven) gerelateerd aan de ontwikkeling van het kloostercomplex of sporen van andere antropogene ingrepen in de bodem zoals een waterput, een beerput, ...

Proefputten 2, 4 en 5: deze drie proefputten volgen het tracé van het voetpad dat buiten de kloostermuur lag, mogelijk zijn er aanwijzingen van de aanzet van de overwal van de stadsgracht. Proefput 4 en 5 zijn

ook strategisch ingeplant om een eventueel een verklaring te vinden voor het abrupte niveauverschil in deze zone (cfrt beschrijving bestaande toestand)

Proefput 3 ligt in de zone waar een van de bijgebouwen stond van het kloostercomplex en waar momenteel een groenzone mogelijk bescherming heeft geboden aan het bodemarchief.

De proefputten 6, 7 en 8 dienen om de impact van de bodemverhardingen na te gaan op het bodemarchief en de mate van verstoring veroorzaakt door de aanleg van deze verhardingen.

Mogelijk vervolgtraject:

Afhankelijk van de resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem door middel van landschappelijke proefputten, kan besloten worden tot het uitvoeren van een vooronderzoek met ingreep in de bodem.

Afhankelijk van de resultaten van de landschappelijke boringen kan een deel van het terrein uitgesloten worden van verder onderzoek, bijvoorbeeld indien blijkt dat bepaalde zones zijn verstoord door recente vergravingen.

Indien het landschappelijk proefputtenonderzoek aantoont dat er binnen het plangebied een intacte bodemopbouw aanwezig is bestaat het vervolgtraject uit een **proefsleuvenonderzoek**. De inplanting van de proefsleuven kan pas opgemaakt worden nadat de resultaten van de archeologische begeleiding van de sloopwerken en het landschappelijk proefputtenonderzoek bekend zijn. Het heeft immers geen zin proefsleuven aan te leggen in vermoedelijk sterk verstoorde zones; bijvoorbeeld op die plaatsen waar momenteel grote kelders aanwezig zijn.

Het doel van een proefsleuvenonderzoek is het evalueren van de archeologische waarde op het gehele terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven. Dit gebeurt door middel van een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed.

Om een dekkingspercentage te bereiken van ongeveer 10% wordt aangeraden te werken met proefsleuven van 2 meter breed met een maximale tussenafstand van 15 meter. Kijkvensters dienen steeds aangelegd te worden, ook als er geen sporen worden aangetroffen en dienen dan om de schijnbare afwezigheid van de sporen te verifiëren. De zijden van de kijkvensters meten maximaal de afstand tussen twee sleuven. Met de kijkvensters of dwarssleuven kan een dekkingspercentage van 12,5% bereikt worden, wat wenselijk is voor degelijke uitspraken over het geheel van het terrein. Indien hiervan wordt afgeweken, wordt dit eveneens beargumenteerd.

Afhankelijk van de resultaten van het landschappelijke bodemonderzoek kan een deel van het terrein uitgesloten worden van dit verdere onderzoek, bijvoorbeeld indien bleek dat bepaalde zones waren verstoord door recente vergravingen.

De proefsleuven worden zo aangelegd dat ze zo lang mogelijk zijn. Tijdens het proefsleuvenonderzoek dient de nodige aandacht te gaan naar de bodemopbouw in het plangebied. Tevens dient het aangelegde vlak alsook de storthopen met een metaaldetector op signalen gecontroleerd te worden.

De volgende onderzoeksvragen moeten met dit onderzoek minimaal beantwoord worden:

- Welke zijn de waargenomen horizonten, beschrijving + duiding?
- Waardoor kan het ontbreken van een horizont verklaard worden?
- Zijn er tekenen van erosie?
- In hoeverre is de bodemopbouw intact?
- Is er sprake van een of meerdere begraven bodems?
- Zijn er sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving.

- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen ?
- Maken de sporen deel uit van een of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot een of meerdere periodes?
- Kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie?
- Zijn er indicaties (greppels, grachten, lineaire paalzettingen, ...) die kunnen wijzen op een inrichting van een erf/nederzetting?
- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van funeraire contexten ? Zo ja;
 - Hoeveel niveaus zijn er te onderscheiden?
 - Wat is de omvang?
 - Komen er oversnijdingen voor?
 - Wat is het, geschatte, aantal individuen?
- Kunnen de sporen gelinkt worden aan nabijgelegen archeologisch vindplaatsen?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de archeologische sporen?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de landschappelijke context (landschap algemeen, geomorfologie,...)?
- Is er een bodemkundige verklaring voor de partiele afwezigheid van archeologische sporen ? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?
- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?
- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?
- Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?
- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven:
 - Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?
 - Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?
- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?

Het onderzoeksdoel is bereikt wanneer op basis van het vooronderzoek met ingreep in de bodem een voldoende gefundeerde uitspraak kan worden gedaan over de aard, omvang en behoudenswaardigheid van de archeologische waarden in het plangebied en wanneer een eenduidig advies kan worden gegeven voor vrijgave van het terrein, een opgraving of behoud in situ. Om te bepalen of het onderzoeksdoel is bereikt, gebruikt de erkende archeoloog de volgende criteria:

Oppervlaktecriterium

Aangezien het principe van het voorgestelde proefsleuvenonderzoek gebaseerd is op een statistische manier van werken is het van belang dat een voldoende ruime dekking wordt verkregen. Bovendien is het van belang dat de spreiding van de sleuven over het hele terrein gewaarborgd wordt zodat uitspraken kunnen worden gedaan over het hele terrein.

Inhoudelijke evaluatie

De erkende archeoloog moet eventueel aanwezige archeologische waarden voldoende onderzoeken zodat uitspraken kunnen worden gedaan over onder meer datering, interpretatie en onderlinge samenhang van sporen.

Ruimtelijke evaluatie

De erkende archeoloog moet eventueel aanwezige archeologische waarden zodanig onderzoeken dat hij een uitspraak kan doen over de ruimtelijke spreiding van een of meerdere archeologische vindplaatsen in

het plangebied.

Opmerking:

Het volledige vervolgetraject is afhankelijk van de resultaten van het vooronderzoek door middel van landschappelijke proefputten. Volgens de Code van de Goede Praktijk (8.4 en verder) kan een volgende stap in het vervolgetraject pas in detail worden uitgeschreven nadat de resultaten van een voormalige stap in het vooronderzoek beschikbaar zijn. Hierdoor zijn de hier voorgestelde stappen voorwaardelijk en niet bindend.

Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk die voor aanvang van het onderzoek met ingreep in de bodem reeds voorzien zijn.

5. Bibliografie

Beerten, K., 2005, Toelichting tot de Quartairgeologische kaart, Kaartblad Maaseik 10-18, Leuven.

Baeyens, L. en J. Sanders, 1987: *Bodemkaart van België, Verklarende tekst bij het kaartblad Maaseik 49W*, Gent.

De Geyter G., Sels O., Claes S. & Gullentops G., 2001, Toelichting bij de Geologische kaart van België Vlaams Gewest. Kaartblad 18-10 Maaseik+Beverbeek, 1/50000. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie.

[Dondeyne, S., L. Vanierschot, R. Langohr, E. Van Ranst en J. Deckers, 2015: De grote bodemgroepen van Vlaanderen. Kenmerken van de "Reference Soil Groups" volgens World Reference Base. Departement Leefmilieu, Natuur & Energie.](#)

Databank Ondergrond Vlaanderen: <https://dov.vlaanderen.be>

[Voor het archeologisch en cartografisch onderzoek:](#)

Bauwens-Lesenne, M., 1968, Bibliografisch repertorium van de oudheidkundige vondsten in Limburg, behoudens Tongeren-Koninksem : (vanaf de vroegste tijden tot de Noormannen), Oudheidkundige repertoria reeks A, VIII, Brussel, Nationaal centrum voor oudheidkundige navorsingen in België

Pauwels D. 2005: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Provincie Limburg, Arrondissement Maaseik, Kanton Peer*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 19N3, Brussel - Turnhout.

CORSTJENS, J., 1984, De Franciscanessen van het klooster van O.-L.-Vrouw-Ter-Riviere te Bree 1464 – 1797, onuitgegeven licentiaatsverhandeling KULeuven, Leuven, p. 37.

FEXER, C. en FLORKIN, L., 2016, Peer – Agnetenklooster, waardebeoordeling, Team van Meer Architecten & co cvba Sint-Truidersteenweg 38 / 3500 Hasselt

GERITS, J., 1989, Historische steden in Limburg, Gemeentekrediet – Brussel, Peer, pp. 171 – 186

HERMANS, E., (s.d.), Limburg, gedrukte iconografie vóór 1900, Antiquariaat H. Van Veldeke – Hasselt, pp 92 – 94.

Van de KONIJNENBURG R., 2008, Opgravingen in het klooster O.-L.-V.-ter-Riviere in Bree, Het Ezendropke – Tijdschrift van de Geschied- en Heemkundige kring Groot-Bree, 54, pp.33 – 36

Van de KONIJNENBURG R., 2009, Opgravingen in het klooster O.-L.-V.-ter-Riviere in Bree, campagne 2008 - 2009, Het Ezendröpke – Tijdschrift van de Geschied- en Heemkundige kring Groot-Bree, 56, pp. 28 – 39

Van de KONIJNENBURG R., 2010, Een verborgen klooster geborgen, Limburgs Erfgoed, 15, 1, p. 4

Van de KONIJNENBURG R., 2010, Opgravingen in het klooster O.-L.-V.-ter-Riviere in Bree, campagne 2008 - 2009, Het Ezendröpke – Tijdschrift van de Geschied- en Heemkundige kring Groot-Bree, 57, 2010, pp. 34 – 41

VAN DE KONIJNENBURG, R., 2016, Peer, Markt 7 - Archeologienota met uitgesteld onderzoek, verslag van de resultaten van het bureauonderzoek, HAAST-rapport 2016-27, Bree, D/2016/12654/27

Geraadpleegde websites:

Kadastrale gegevens: http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/?local=nl_BE

De Centraal Archeologische Inventaris
www.geopunt.be voor de historische kaarten en luchtfoto's
www.onroerenderfgoed.be
<https://dov.vlaanderen.be>

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016: Historische stadskern van Peer, *Inventaris Onroerend Erfgoed*